

KLAGANDE

Socialnämnden i Piteå kommun

MOTPART

██████████ ██████████

Ombud: Jurist Anthony Sundström
Humana Assistans AB

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten i Luleås dom den 11 april 2018 i mål nr 229-18,
se bilaga A

SAKEN

Personlig assistans

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Kammarrätten ändrar förvaltningsrättens dom och fastställer
Socialnämnden i Piteå kommuns beslut den 13 december 2017.

YRKANDEN M.M.

Socialnämnden yrkar att nämndens beslut ska fastställas.

██████████ anser att överklagandet ska avslås. I andra hand yrkar han att kammarrätten fastslår att han har rätt till personlig assistans och återförvisar ärendet till kommunen för en närmare bedömning gällande i vilken omfattning han har rätt till insatsen.

VAD PARTERNA ANFÖR I KAMMARRÄTTEN

Socialnämnden

Förvaltningsrätten har beslutat att Försäkringskassans bedömning av ██████████ behov är den korrekta, trots att socialnämnden och Försäkringskassan är två olika aktörer som har gjort två olika bedömningar utifrån hjälpbehovet. Exempelvis har Försäkringskassan avseende duschmomentet godtagit den yrkade tiden på 56 minuter per dag i sin helhet jämfört med 15 minuter, vilket socialnämnden anser är nog för att tillgodose behovet av att bli ren. De antagna 56 minuterna per dag innefattar på- och avklädning vilket han saknar behov av då utredningen visar att han behöver muntlig handledning och påputtning i dessa moment, vilket inte utgör grundläggande behov enligt praxis. Dessutom innefattar tiden tandborstning och att blåsa håret torrt.

Socialnämnden konstaterar att ██████████ hjälpbehov avseende de grundläggande behoven består av personlig hygien samt hjälp med på- och avklädning. Nämnden bedömer alltjämt att behovet uppgår till 6,26 timmar per vecka. Vid toalettbesök har han behov av hjälp med att torka sig efter avföring, handhygien och med att knäppa knappar och bälte. Momentet på- och avklädning innefattar även hjälp med att ta på sig strumpor. Han har inte ett behov av att matas vid måltider, vilket krävs för att måltider ska räknas till ett grundläggande behov. Det framgår också av förvaltningsrättens dom att en stor del av den hjälp han behöver består av

påminnelser, uppmaningar och tillsyn. Sådan hjälp räknas inte till de grundläggande behoven.

██████████

Socialnämnden har inte beaktat samtliga av hans grundläggande hjälpbehov, samt räknat ned hans grundläggande behov avsevärt. Även beaktat att hans grundläggande behov uppgår till 6,26 timmar per vecka är kommunens avslagsbeslut felaktigt. Varken av lagstiftning, förarbeten eller praxis framgår någon undre tidsgräns för rätten till personlig assistans. Högsta förvaltningsdomstolen har uttalat att det är uppenbart att någon som bara i mycket begränsad omfattning har behov av hjälp med något av de grundläggande behoven inte utan vidare kan anses berättigad till personlig assistans, men att en samlad bedömning ska göras bland annat med hänsyn tagen till om det stöd som behövs är av mycket privat och integritetskänslig karaktär eller om det förutsätter en specifik kompetens. Kvantitativa och kvalitativa aspekter ska beaktas, likväl som hur ofta den behövs.

Hans hjälpbehov med de grundläggande behoven är inte av endast en mycket begränsad omfattning. Därutöver har han ett mycket omfattande behov av tillsyn i sin dagliga livsföring, vilket är en förutsättning för att de grundläggande behoven ska kunna tillgodoses. Någon behöver vara fysiskt närvarande när han utför aktiviteter som exempelvis toalettbesök och på- och avklädning då han behöver viss handgriplig hjälp men även för att han inte ska avbryta momenten. Vid duschning behöver han hjälp med samtliga moment, vilka genomförs två gånger. Han behöver också hjälp med att inleda kommunikation med andra samt med att förmedla vad han försöker säga.

SKÄLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Rättsliga utgångspunkter

Tillämpliga bestämmelser och förarbeten framgår av förvaltningsrättens dom. Utöver dessa bör följande praxis redovisas som relevant för målets avgörande.

Högsta förvaltningsdomstolen har i rättsfallet RÅ 2009 ref. 57 uttalat bl.a. följande beträffande tillämpningsområdet för insatsen personlig assistans. Det har betonats i lagens förarbeten att det är fråga om hjälp eller stöd av mycket privat karaktär och att insatsen ska vara förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur, i regel av mycket personligt slag. Det torde således inte vara alla praktiska hjälpbehov med t.ex. påklädning eller måltider som har avsetts. Propositionsuttalandena tyder närmast på att vad lagstiftaren åsyftat är sådana hjälpbehov som uppfattas som mycket privata och känsliga för den personliga integriteten och där den funktionshindrade måste anses ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge sådan hjälp och hur den ska ges. Det är inte all hjälp med t.ex. måltider eller påklädning som kan anses vara av detta kvalificerade slag. Detta bör beaktas vid tolkningen av vad som ska anses omfattat av hjälp med de grundläggande behoven enligt 9 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

Att aktiverings- och motivationsinsatser av olika slag normalt sett inte räknas till de grundläggande behoven framgår av lagens förarbeten och har bekräftats i senare domstolsavgöranden, bl.a. i ovan nämnda rättsfall och rättsfallet RÅ 2003 ref. 33 samt däri angivna avgöranden. Undantagsvis kan en annan bedömning göras om det är fråga om att den enskilde, huvudsakligen på grund av sitt psykiska tillstånd, behöver sådan aktiv tillsyn som närmast har karaktär av övervakning. Påminnelser, praktiska instruktioner och liknande kan inte räknas till sådan kvalificerad tillsyn.

Högsta förvaltningsdomstolen har i rättsfallet HFD 2018 ref. 13 funnit att behov av hjälp med personlig hygien om tre timmar per vecka inte var tillräckligt omfattande för rätt till personlig assistans när behovet uppkom endast vid få tillfällen under dagen och då tidsåtgången var mycket liten vid de flesta tillfällen.

Bakgrund

██████████ har diagnosticerats med bl.a. medelsvår utvecklingsstörning, autism och pragmatisk språkstörning. Han har tidigare haft assistansersättning, men Försäkringskassan beslutade i oktober 2017 att ersättningen skulle upphöra.

Socialnämnden har beräknat att hans grundläggande behov uppgår till 6,26 timmar per vecka, varav 0,35 timmar för på- och avklädning, 1,75 timmar för duschning, 0,33 timmar för snabbduschning, 0,70 timmar för toalettbesök och handtvätt, 1,48 timmar för rakning, tandborstning, nagelvård samt tvätt och insmörjning av ansiktet, 0,40 timmar för handtvätt vid måltider och 1,25 timmar för handtvätt vid urinering.

Försäkringskassan har när det gäller rätten till assistansersättning beräknat hans grundläggande behov till 16 timmar och 38 minuter per vecka och funnit att han inte har rätt till assistansersättning då hjälpbehoven understiger 20 timmar per vecka. Förvaltningsrätten har vid bedömningen om rätt finns till personlig assistans enligt LSS funnit att ██████████ grundläggande behov uppgår till 16 timmar och 38 minuter och bedömt att ██████████ har rätt till personlig assistans eller ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för personlig assistans. Förvaltningsrätten har motiverat sitt ställningstagande med att prövningen av rätt till assistansersättning görs på samma sätt som prövningen av rätt till personlig assistans enligt LSS.

Kammarrättens bedömning

Ostridigt i målet är att [REDACTED] tillhör personkretsen i LSS.

Frågan i målet är om [REDACTED] behov av hjälp med de grundläggande behoven är av sådan karaktär och omfattning att det berättigar till insatsen personlig assistans enligt LSS. Vid denna bedömning kan inte, som förvaltningsrätten funnit, Försäkringskassans uppskattning av de grundläggande behoven ligga till grund för domstolens bedömning, utan en självständig bedömning måste göras på grundval av vad parterna i målet anfört och vad som framkommer av utredningen i målet.

Av utredningen framgår följande. [REDACTED] klarar, rent motoriskt, att äta, klä på och av sig, samt till stor del sköta sin personliga hygien.

[REDACTED] har gjort gällande att han har ett omfattande behov av tillsyn. Den hjälp han behöver utgör dock i stor utsträckning sådan hjälp med påminnelser och uppmaningar för att fullfölja aktiviteterna som inte ska räknas in i de grundläggande behoven. Utöver sådana insatser har [REDACTED] ett visst behov av handgriplig hjälp för att sköta sin personliga hygien och med på- och avklädning, vilket ska betraktas som grundläggande behov.

Utredningen i målet visar inte att hans hjälpbehov vid skötseln av hygien är så omfattande som förvaltningsrätten har bedömt. Det framgår att [REDACTED] i allt väsentligt klarar att sköta duschning på egen hand med muntligt stöd och viss handräckning, vid exempelvis schamponering. Den av förvaltningsrätten beräknade tiden om drygt 9 timmar per vecka framstår därför som väl tilltagen. I stället anser kammarrätten att nämndens beräkning är mer korrekt.

Utredningen i målet ger inte heller stöd för att [REDACTED] skulle ha behov av hjälp i samband med toalettbesök i så stor omfattning som förvaltningsrätten har beviljat, utan socialnämndens bedömning framstår riktig. Vid toalettbesök är han i behov av hjälp med att torka sig i samband

med tarmtömning samt att tvätta händerna. I samband med urinering har han behov av hjälp med att tvätta händerna. Det framgår inte att han skulle ha behov av sådan hjälp som behövs i samband med tarmtömning i genomsnitt sju gånger per dag.

Vid en sammantagen bedömning ger utredningen inte tillräckligt stöd för annan bedömning än den socialnämnden gjort avseende [REDACTED] grundläggande behov och att tiden härför uppgår till motsvarande 6,26 timmar per vecka. Frågan är då om detta hjälpbehov berättigar [REDACTED] till insatsen personlig assistans.

Det går visserligen inte att ange någon undre tidsgräns vad gäller de grundläggande behovens omfattning för att rätt till insatsen personlig assistans ska föreligga. Dock har tidsfaktorn betydelse vid bedömningen (prop. 1992/93;159 s. 175 och HFD 2018 ref. 13). När tidsåtgången för hjälpbehoven inte är påfallande stor måste en samlad bedömning göras där såväl kvantitativa som kvalitativa aspekter beaktas (jfr rättsfallet RÅ 2009 ref. 57). [REDACTED] behov av hjälp med de grundläggande behoven uppkommer dagligen. Dock behöver han den aktuella hjälpen vid få tillfällen per dag och tidsåtgången är liten vid de flesta tillfällen. Det har inte framkommit något som tyder på att hjälpbehovet är sådant att det krävs en specifik kompetens som gör att det bör vara endast ett fåtal personer som utför hjälpen.

Mot bakgrund av vad som framkommit om [REDACTED] sammantagna behov av hjälp med personlig hygien samt på- och avklädning görs den bedömningen att den inte är av sådan karaktär och omfattning som förutsätts för rätt till personlig assistans. Socialnämndens överklagande ska därför bifallas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B (formulär 1).

Charlotte Waas
kammarrättsråd
ordförande

Martin Hamrin
kammarrättsråd
referent

Anna Renman
adjungerad ledamot

Sebastian Hallman
kammarrättsfiskal
föredragande

**FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I LULEÅ**

DOM
2018-04-11
Meddelad i Luleå

Mål nr
229-18

KLAGANDE

██████████ ██████████

Ombud: Jurist Anthony Sundström
Humana Assistans AB
Box 184
701 43 Örebro

MOTPART

Socialnämnden i Piteå kommun
941 85 Piteå

ÖVERKLAGAT BESLUT

Socialnämnden i Piteå kommuns beslut den 13 december 2017

SAKEN

Personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS)

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten ändrar socialnämnden i Piteå kommuns beslut och fastställer att ██████████ har rätt till personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans enligt 9 § 2 LSS.

Förvaltningsrätten överlämnar handlingarna i målet till socialnämnden för vidare åtgärder med anledning av denna dom.

Dok.Id 97350

Postadress
Box 849
971 26 Luleå

Besöksadress
Skeppsbrogatan 43

Telefon
0920-29 54 90
E-post: forvaltningsrattenilulea@dom.se
www.domstol.se/forvaltningsratt

Telefax
0920-22 04 59

Expeditionstid
måndag–fredag
08:00–16:00

BAKGRUND

Med anledning av ett beslut av Försäkringskassan att dra in [REDACTED] [REDACTED] assistansersättning, ansökte han om personlig assistans enligt LSS. Socialnämnden i Piteå kommun (socialnämnden) bedömde att [REDACTED] [REDACTED] grundläggande behov uppgick till sammanlagt 6,26 timmar per vecka, varav 0,35 timmar för på- och avklädning, 1,75 timmar för duschning, 0,33 timmar för snabbduschning, 0,70 timmar för toalettbesök med handtvätt, 1,48 timmar för rakning, tandborstning, nagelvård samt tvätt och insmörjning av ansiktet, 0,40 timmar för handtvätt vid måltider och 1,25 timmar för handtvätt vid urinering. Socialnämnden avslog [REDACTED] [REDACTED] ansökan om personlig assistans enligt LSS med motiveringen att hans behov av hjälp med sina grundläggande behov inte var av sådan omfattning att han hade rätt till den insatsen.

PARTERNAS INSTÄLLNING

[REDACTED] överklagar beslutet och yrkar att förvaltningsrätten fastställer att han har rätt till personlig assistans. Han yrkar vidare att förvaltningsrätten i första hand fastställer att han har rätt till personlig assistans motsvarande hela hans vakna tid och i andra hand att förvaltningsrätten återförvisar målet i övrigt till socialnämnden för en närmare bedömning i vilken omfattning han har rätt till insatsen.

[REDACTED] framför bland annat följande. Han föddes med en kromosomavvikelse som bland annat medför att han har en medelsvår utvecklingsstörning, autismutvecklingsstörning och en pragmatisk språkstörning.

Försäkringskassan har bedömt att hans grundläggande behov motsvarar 16 timmar 38 minuter per vecka. Även om hans grundläggande behov skulle uppgå till 6,26 timmar per vecka är socialnämndens beslut uppenbarligen

felaktigt. Varken av lagstiftning eller av förarbeten framgår någon undre tidsgräns för rätt till personlig assistans.

Toalettbesök

Han kan inte lämnas ensam vid toalettbesök. Han behöver viss handgriplig hjälp vid av och påklädning, handräckning och torkning. Han behöver även tillsyn av någon som befinner sig hos honom under toalettbesöket för att han inte ska gå iväg och för att kontinuerligt hjälpa honom att påbörja, genomföra och slutföra momentet. Detta är ett hjälpbehov av klart integritetsnära karaktär i förhållande till den personliga hygien.

Duschning

Hela duschmomentet tar i genomsnitt 56 minuter per tillfälle. Personen som hjälper honom måste vara med under hela duschningen och fysiskt hjälpa honom med att tvåla in och tvätta av kroppen, schamponera och tvätta håret m.m. Duschningen görs först en gång för att han ska bli ren och sedan ytterligare en gång för att han ska känna sig delaktig och träna. Han duschar alla kvällar, oavsett aktivitet under dagen.

Av- och påklädning

Den person som hjälper honom måste vara fysiskt närvarande hela tiden för att han inte ska gå iväg. Han tar inga egna initiativ till att klä på sig. Personen som hjälper honom måste kontinuerligt under hela av- och påklädningen instruera, handrätta och handgripligt hjälpa honom med kläderna.

Måltider

Han behöver tillsyn av någon som förmår honom att stanna kvar i aktiviteten samt för att påbörja, genomföra och slutföra måltiderna. Han är väldigt passiv och stannar upp och slutar äta samt försöker upprepade gånger lämna matbordet trots att han inte är färdig. Han behöver därför matas en del av

måltiderna. Det behovet uppgår i genomsnitt till en minut per dag, vilket är hänförligt till hans grundläggande behov.

Kommunikation

Han har behov av en person i sin ständiga närvaro för att hjälpa honom att inleda en kommunikation, för att kunna förmedla vad han önskar förmedla och för att hjälpa honom att bedöma risker i den sociala omgivningen. Hans grundläggande behov för att kommunicera uppgår till i genomsnitt 30 minuter per dag.

Socialnämnden vidhåller sitt beslut.

UTREDNINGEN I MÅLET

Av en journalanteckning förd vid Piteå hälsocentral den 22 februari 2017 framgår bland annat följande. [REDACTED] klarar att rent mekaniskt klä på och av sig men måste få påstötning hela tiden. Han klarar att äta själv men kan rätt vad det är bara resa sig och gå från bordet utan att ha avslutat en måltid. Han kan även bli sittande vid bordet utan att äta något en lång period. Med latens svarar han med enstaka ord. Mamman måste ställa om frågan och vägleda [REDACTED] för att få svar. – Den 14 mars 2017 antecknas att [REDACTED] svarar ja eller nej på enstaka frågor.

I journalanteckningar från den 7 april 2017 gör logopeden [REDACTED] följande bedömning. Undersökning och kommunikativ kartläggning visar att [REDACTED] har massiva svårigheter med verbal och ickeverbal kommunikation samt har svag hörförståelse för yttranden som är längre än enstaka ord. Han har stora svårigheter att spontant yttra sin vilja och åsikt. Han behöver yttre hjälp genom uppstart av annan person för att svara eller kommentera. Hans största svårighet är språkanvändning i kommunikativa situationer. Grundläggande ordförråd och förståelse framstår något bättre,

särskilt på ordnivå. Han bedöms ha behov av personstöd i alla kommunikativa och sociala situationer som kan innebära oväntade händelser. Det finns starkt underlag för rekommendation om ständigt tillgänglig personassistans.

I en ADL-bedömning från den 20 april 2017 uppger arbetsterapeuten [REDACTED] bland annat följande. [REDACTED] har stora svårigheter att förstå det man säger och att kunna uttrycka sig. Det är viktigt att personer som arbetar hos honom är medveten om hans funktionsnedsättning. Personalen måste förstå hur han uttrycker sig när han exempelvis blir orolig eller behöver gå på toaletten då han själv inte kan förmedla det genom tal. Han har bristande initiativförmåga och blir lätt passiv. Han är alltid i behov av en person närvarande dygnet runt som kan ge honom fysiskt och muntligt stöd i olika aktiviteter. Han blir ofta kvar i aktiviteter och behöver muntlig guidning för att fortsätta.

Måltider: [REDACTED] klarar att föra ett glas till munnen för att dricka. Han klarar mestadels att föra maten till munnen med sked eller gaffel. Det förekommer cirka 4-5 gånger per vecka att en person behöver mata honom, ofta i slutet av måltiderna då han blir trött.

Toalettbesök: [REDACTED] behöver fysisk hjälp att sköta hygien kring toalettbesök.

På- och avklädning: [REDACTED] behöver fysisk hjälp så att strumporna sitter åt rätt håll på foten. Han behöver hjälp om det är knappar på byxorna. Han behöver muntligt stöd och påminnelse för att ta på och av sig kläderna.

Personlig hygien: [REDACTED] behöver handgriplig hjälp för att tvätta sina händer och att vid morgonhygien tvätta sitt ansikte. Han behöver hjälp för att tvätta hela kroppen och håret då han duschar. Han får upprepa

varje moment efter att han fått fysisk hjälp. En person måste vara närvarande för att han ska stanna kvar i duschen och för att ge muntlig hjälp.

Morgonhygien: [REDACTED] mamma kammar håret, borstar hans tänder, rakar honom, smörjer in honom i ansiktet och klipper hans naglar på händer och fötter.

Kommunikation: [REDACTED] klarar inte alltid att meddela sig via ord. Man kan tolka via hans kroppspråk om han är orolig. Han har stora svårigheter att kommunicera själv på grund av sin pragmatiska språkstörning.

RÄTTSLIG REGLERING

Enligt 7 § LSS har personer som omfattas av lagens personkrets rätt till insatser i form av särskilt stöd och särskild service enligt 9 § 1-9 om de behöver sådan hjälp i sin livsföring och om deras behov inte kan tillgodoses på annat sätt. Den enskilde ska genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor. Punkten 2 i nämnda lagrum avser biträde av personlig assistans eller ekonomiskt stöd till skäligena kostnader för sådan assistans.

Med personlig assistans avses enligt 9 a § LSS ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov). Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till insats enligt 9 § 2 LSS för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt.

Personlig assistans ska vara förbehållen den som behöver hjälp med mycket personliga angelägenheter som den personliga hygien, att inta måltider,

att kommunicera med andra. Insatsen bör alltså vara förbehållen krävande eller i olika avseenden komplicerade fall. Något krav på att stödbehovet ska ha en viss tidsmässig omfattning föreligger inte. Dock har tidsfaktorn självfallet betydelse. Ju större stödbehov i tid som föreligger desto mer talar omständigheterna för att rätt till biträde av assistent föreligger (prop. 1992/93:159 s. 174 f.).

SKÅLEN FÖR AVGÖRANDET

Det är ostridigt att [REDACTED] tillhör personkretsen i 1 § LSS. Frågan i målet är om hans behov av personlig assistans för sina grundläggande behov är av en sådan omfattning att han har rätt till personlig assistans.

Förvaltningsrätten har i en dom denna dag i mål 293-18 prövat [REDACTED] [REDACTED] överklagande av Försäkringskassans beslut att inte bevilja honom fortsatt assistansersättning. Rätten fann – liksom Försäkringskassan – att han visat ett behov av assistans för personlig hygien, måltider samt att klä av och på sig som uppgår till 16 timmar 38 minuter per vecka och att han, då hans behov inte överstiger 20 timmar per vecka, inte har rätt till assistansersättning.

Prövningen av rätt till personlig assistans enligt LSS görs på samma grunder som prövningen av rätt till assistansersättning. Förvaltningsrättens bedömning i mål 293-18, att [REDACTED] grundläggande behov uppgår till 16 timmar 38 minuter per vecka, medför därför samma bedömning i detta mål. Med ett så stort behov av assistans har han rätt till personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader enligt 9 § 2 LSS.

Med denna utgång i målet ska handlingarna återförvisas till socialnämnden för vidare utredning vad gäller omfattningen av [REDACTED] totala

behov av personlig assistans, dvs. för såväl hans grundläggande behov som andra personliga behov och från vilken tidpunkt han kan beviljas insatsen.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta avgörande kan överklagas. Information om hur man överklagar finns i formulär DV 3109/1C (se bilaga).

Britt Dahlin
rådman

Nämndemännen Agneta Franzén, Sten Karppinen och Rauno Sirén har också deltagit i avgörandet.

Hans Sjölander har föredragit målet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Sundsvall.

Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.

För att kammarrätten ska kunna ta upp Ert överklagande måste Er skrivelse ha kommit in till förvaltningsrätten **inom tre veckor** från den dag då Ni fick del av domen/beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Om sista dagen för överklagande infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att besvärshandlingen kommer in nästa vardag.

Om klaganden är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet alltid ha kommit in inom tre veckor från den dag beslut meddelades.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att **prövningstillstånd** meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. Klagandens person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Adress och telefonnummer till klagandens arbetsplats ska också anges samt eventuell annan adress där klaganden kan nå för delgivning. Om dessa uppgifter har lämnats tidigare i målet – och om de fortfarande är aktuella – behöver de inte uppges igen. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras, ska ändringen utan dröjsmål anmälas till kammarrätten.
2. den dom/beslut som överklagas med uppgift om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
3. de skäl som klaganden anger till stöd för en begäran om prövningstillstånd,
4. den ändring av förvaltningsrättens dom/beslut som klaganden vill få till stånd,
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Adressen till förvaltningsrätten framgår av domen/beslutet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill överklaga kammarrättens avgörande ska skriva till Högsta förvaltningsdomstolen. Skrivelsen ställs alltså till Högsta förvaltningsdomstolen *men ska skickas eller lämnas till kammarrätten*.

Överklagandet ska ha kommit in till kammarrätten *inom tre veckor* från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Tiden för överklagande för det allmänna räknas dock från den dag beslutet meddelades.

Om sista dagen för överklagande infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommar-, jul- eller nyårsafton, räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i Högsta förvaltningsdomstolen krävs att *prövningstillstånd* meddelas. Högsta förvaltningsdomstolen lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd inte meddelas står kammarrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Högsta förvaltningsdomstolen varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla följande uppgifter;

1. den klagandes namn, person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nås för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till Högsta förvaltningsdomstolen
2. det beslut som överklagas med uppgift om kammarrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet
3. de skäl som klaganden vill åberopa för sin begäran om att få prövningstillstånd
4. den ändring av kammarrättens beslut som klaganden vill få till stånd och skälen för detta
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.